

МИТНІ ПРОЦЕСИ ТА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Становлення України як самостійної держави супроводжується складними і суперечливими проблемами, у тому числі суттєвою зміною злочинності, появою нових її видів, підвищенням «професіоналізму» злочинців. У зв'язку з цим в українській правовій науці намітилася певна переорієнтація досліджуваної проблематики. Аналізуються нові зрізи наукових досліджень, у яких узгодження інтересів держави і потреб людини розглядається як найвища мета суспільного розвитку.

Сьогодні кризові явища в державі, зокрема у правовій сфері, негативно позначились і на розвитку різних галузей юридичної науки. Виявилося значне їх відставання від зростаючих потреб і вимог практики реформування суспільства. Запобігти цьому можна докорінною зміною підходів до проблематики та методології її вирішення.

Зростання злочинності може бути зупинене шляхом поєднання законодавчих і організаційних заходів та наукових розробок. Заслужує на увагу особливість сучасного вивчення причин і умов злочинності – встановлення її зв'язку з глобальними соціально-економічними явищами і процесами, які мають негативне навантаження. Певною мірою це стосується митних процесів, що проходять в Українській державі в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності.

Труднощі, з якими зіткнулися окремі громадяни, підприємці, комерційні структури в процесі переміщення через митний кордон України транспортних засобів і товарів, стали причинами контрабанди та порушення митних правил.

Такі масові порушення митного законодавства можуть негативно вплинути на політичну і економічну реформи, що відбуваються в Україні, і мати негативні наслідки для зовнішньоекономічної діяльності.

Слід зважати на специфіку географічного та геополітичного положення України (яка знаходиться на перехресті міжнародних товарних і пасажиропотоків), наявність «прозорих» кордонів довжиною 4579 км., що становить 55,7% від усієї довжини державного кордону України. І ще одна цифра: приблизно з 1500 доріг, які пов'язують нашу країну із суміжними державами на півночі, сході й південному заході, лише 98, тобто менше одного відсотка, забезпечено у митному відношенні [1, с.7]. Крім того, відсутність єдиного митно-правового простору, недосконалість українського митного законодавства сприяють переміщенню через територію України основних потоків «транзитних» контрабандних товарів. Таким чином, остання є одним з головних суб'єктів у Європейсько-Азіатському митному просторі.

Виступаючи на засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю 14 грудня 1999 р., Президент України Леонід Кучма звернув увагу працівників правоохоронних і митних органів на очевидний неконтрольований розгул контрабанди. Координаційний

комітет піддав гострій критиці стан боротьби з контрабандою. На його засіданні підкреслювалося, що, незважаючи на постійне здійснення комплексу організаційно-практичних заходів щодо запобігання та викриття контрабанди, пов'язані з нею негативні процеси мають тенденцію до подальшого загострення, набувають більш витончених та організаційних форм, завдають значної шкоди економіці України, суттєво впливають на криміногенну ситуацію в державі [3, с.5].

Проведення зовнішньоекономічної діяльності в таких умовах, а також постійні зміни законодавчої бази призвели до тотального переходу комерційних структур та окремих підприємств до сфери «тіньової» митної діяльності.

Вплив негативних митних процесів на рівень злочинності викликає потребу всебічного і глибокого вивчення їх розмірів складу, напряму певних товаропотоків і географічних осередків притоку й відтоку контрабандних товарів. Різні види і форми контрабандної діяльності по-різному впливають на рівень злочинності. Одним з істотних кримінологічних факторів є нелегальне переміщення засобів транспорту, товарів, цінностей та предметів через митний кордон України, яке ставить реальну загрозу економічній безпеці країни, сприяє зростанню злочинності.

Лише протягом 1997–1999 рр. митниками України порушено 2454 кримінальні справи за ст. 70 КК України (контрабанда) на суму понад 185 млн грн. Притягнуто до кримінальної відповідальності 1184 особи. Серед них: громадян України – 722, громадян країн СНД – 349, громадян інших країн – 113. За той же час заведено 137484 адміністративні справи про порушення митних правил. За 8 місяців 2000 р. заведено 28 тис. адміністративних та 236 кримінальних справ на загальну суму оцінки близько 600 млн гривень. В минулому році митниками із співробітниками правоохоронних органів виявлено канал контрабанди в Україну викрадених автомобілів з Арабських Еміратів, а також із США; приписано дві найбільших за роки роботи Української митниці спроби вивезти валюту відповідно 168 і 159 тис. доларів; відвернено незаконне вивезення більш ніж 37 кілограм срібла в злитках, разом з СБУ викрито спробу ввезення майже 1,3 кілограма героїну [2, с.3].

Контрабанда серед учасників зовнішньоекономічної діяльності як самостійна проблема почала формуватись лише в останні роки. Частіше це так зване «утоплення товарів», тобто поставка товарів на неіснуючі фірми, які потім незаконно реалізуються на території країни. За даними Держмитслужби України з кожної тисячі відправлених вантажів до митниці призначення доходять 995.

У структурі порушень чинного митного законодавства переважають: декларування товарів не своїм найменуванням та зниження їх митної вартості; незаконне вивезення культурної і духовної спадщини українського народу за кордон; вчинення контрабанди та реалізації на внутрішньому ринку незаконно ввезених товарів.

Продовжує бути актуальною проблема боротьби з незаконним обігом наркотиків. Нелегальний транзит наркотиків через нашу територію здійснюється морем, сушею, повітряним транспортом, а в ролі наркокур'єрів – перевізників, найчастіше виступають наші співвітчизники або іноземці,

пов'язані з міжнародними наркоструктурами. Значний інтерес останні виявляють і до орендованих зарубіжними фірмами українських літаків та суден, особливо до тих, які використовуються фірмами країн Південної Америки, Африки, Азії і мають можливості регулярних рейсів у повітряні та морські порти України.

За офіційною інформацією, основними каналами незаконного переміщення наркотиків через територію України є:

перший: країни «Золотого трикутника» – Туреччина – південний кордон України – західний кордон України – Західна Європа;

другий: Латинська Америка – північноєвропейські морські порти – Прибалтика – Україна – Західна Європа;

третій: центральноафриканські країни – Близький Схід – південний кордон України – західний кордон України – Західна Європа.

Названі канали з'явилися не сьогодні. Але щітні злочинність, що прагне їх використовувати, своїми масштабами викликає серйозне занепокоєння як сила, що не тільки сприяє зростанню контрабанди наркотиків, а й поширенню різних хвороб, розширенню нелегального обігу наркотичних засобів та інших негативних явищ.

Загалом контрабанда та інші порушення митних правил викликані двома основними причинами: соціально-економічними катаклізмами та низьким рівнем правосвідомості. Крім того, до них слід віднести ще ряд причин:

- розпад СРСР і пов'язаний з ним розрив економічних зв'язків;
- кризові явища в економіці, в результаті яких частина населення залишилася без достатніх засобів існування;
- ліберальне митне законодавство, прозорість кордонів, що зручно для контрабанди, у тому числі і транзитної;
- розширення зовнішньоекономічної діяльності;
- економічні «тіньові» відносини, що склалися у підприємців і державних структур з партнерами з інших країн, в результаті яких певна кількість працівників іноземних комерційних структур довгий час здійснюють експортну діяльність на території України без дотримання вимог реєстраційного і митного законодавства.

Те, що вказані суб'єкти не поспішають стати законослухняними, пояснюється відсутністю чіткого регулювання відповідальності «нерезидентів» України за порушення чинного законодавства.

Єдиною дієюю перешкодою для таких осіб у законодавстві України є ст. 70 Кримінального кодексу, яка передбачає відповідальність за незаконне переміщення товарів або інших цінностей через державний кордон, але й вона діє не завжди ефективно.

Адміністративна відповідальність (статті 103–120 Митного кодексу України) за порушення митних правил теж не відповідає вимогам часу.

Досвід розвинутих країн свідчить, що боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил повинна здійснюватися на трьох рівнях.

Перший – це етап митного оформлення. Тут необхідно пред'являти до учасників зовнішньоекономічної діяльності більш жорсткі вимоги і в разі

будь-якого недоліку відмовляти їм у праві вивозу (ввозу) товарів та інших предметів на територію держави.

Другий — контрольна діяльність митних органів з метою покласти край проявам контрабанди та порушенням митних правил.

Третій — мобілізація взаємодії органів Держмитслужби зі службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України, Державним комітетом у справах охорони державного кордону України та іншими правоохоронними органами, в завдання яких входить боротьба із злочинністю і здійснення контролю на Державному кордоні.

В чинному законодавстві, зокрема, зазначається, що при виконанні своїх функціональних обов'язків підрозділи цих міністерств і відомств взаємодіють між собою з метою виявлення і затримання порушників кордону, протидії нелегальній міграції та незаконному переміщенню через кордон товарів та інших предметів.

Виходячи з цього, взаємодію щодо вирішення зазначених проблем варто проводити в п'ятьох основних напрямках:

1) здійснення узгоджених заходів щодо запобігання та виявлення порушень законодавства з прикордонних, митних і зовнішньоекономічних питань, протидії нелегальній міграції, контрабандному переміщенню через митний кордон товарів, транспортних засобів, інших цінностей; 2) виявлення та розслідування злочинів, у тому числі в сфері митної і зовнішньоекономічної діяльності, розшук та затримання злочинців; 3) обмін інформацією про спроби порушення державного кордону, вчинення порушень, прикордонного та митного режимів; 4) внесення до компетентних органів (організацій) пропозицій щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню порушень законодавства про державний кордон, митну справу, податків тощо; 5) встановлення особистої відповідальності керівників відповідних органів за стан профілактичної, виховної роботи та організацію неперимирної боротьби з будь-якими проявами корупції, хабарництва та ін.

Варто виділити деякі, на мій погляд, найбільш прийнятні і дійові заходи профілактики як загального, так і спеціального характеру, що стосується всіх видів контрабанди в сфері митних відносин.

Вважаю, що до основних заходів профілактики контрабанди, як і взагалі економічних злочинів, можна віднести наступні:

— правову пропаганду, що містить роз'яснення чинного митного законодавства, приділяючи особливу увагу відповідальності за контрабанду і порушення митних правил;

— на основі існуючого досвіду (як вітчизняного, так і зарубіжного) розробляти спеціальні пам'ятки, листівки, плакати, буклети, а також іншу наочну агітацію, направлену на запобігання можливої протиправної поведінки учасників митних відносин;

— виступ співробітників митних та правоохоронних органів перед громадянами, у періодичній пресі, по радіо, телебаченню з роз'ясненням правил поведінки в тій чи іншій ситуації при перетинанні кордону з наведенням прикладів;

– профілактику нелегальної міграції, наркоманії та інших фонових явищ.

На підставі викладеного слід зазначити, що профілактика правопорушень на кордоні має у своєму розпорядженні певні, вже напрацьовані можливості для запобігання як злочинності в цілому, так і контрабанди, зокрема, у вигляді вироблення відповідних рекомендацій по захисту економічних інтересів держави і зниженню активності потенційних правопорушників. Подібні рекомендації складаються силами вивчення товарних і пасажиропотоків, місць і факторів вчинення правопорушень, а також безліч інших обставин, що у своїй сукупності дозволяють виділити певні закономірності, хоча універсального алгоритму дії у тій або іншій конкретній ситуації розробити неможливо.

Слід також зазначити, що підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю в митній сфері буде сприяти надання права митним органам на проведення оперативно-розшукової діяльності. В проекті нового Митного кодексу України пропонується надати право використовувати окремі елементи оперативно-розшукової діяльності їх спеціалізованим підрозділом по боротьбі з контрабандою і підрозділам власної безпеки. Це положення максимально наближує систему нашого законодавства до практики в європейських країнах. Звичайно, наш рівень правового регулювання, правової свідомості і провадження значно відрізняються від рівня в західноєвропейських країнах. Однак інтеграційні процеси, що владарюють у світі, не можуть обійти стороною правову сферу боротьби з різними видами міжнародної контрабанди. Тому при розробці проекту нового Митного кодексу України був повною мірою використаний досвід США, Англії, Франції, Німеччини, Росії та інших країн з врахуванням митно-правових традицій, що склалися в Україні.

Список літератури: 1. Деркач Л. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра. К., 2000. 2. Соловков Ю. Митниця –захист інтересів народу, інтересів держави // Право України. 2000. №8. 3. Уряловній кур'єр. 1999. 16 грудня.

Надійшла до редколегії 14.11.01

І.К. Шаша, О.В. Концялов

МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ КЕРУВАННЯ АВТОМОБІЛЕМ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВОДІЇВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ КАТЕГОРІЇ «В» У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Університет внутрішніх справ здійснює підготовку водіїв транспортних засобів категорії «В» відповідно до типового навчального плану та програми, що відповідають вимогам, запропонованим Віденською конвенцією про дорожній рух і Директивою Ради Європейської Економічної Співдружності про видачу прав водія [1, 2].

Навчальний план і програма розроблені на підставі закону України «Про дорожній рух» з урахуванням вимог «Положення про порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів».